

Motion till riksdagen

1985/86:U522

Lars Werner m. fl. (vpk)

Det kurdiska folkets situation

Situationen för det kurdiska folket har inte förbättrats sedan vpk i januari förra året senast aktualiserade den kurdiska frågan. Det finns därför all anledning att på nytt begära att de svenska politiska partierna och därmed riksdagen och regeringen på verkligt allvar intresserar sig för och går in för att vidta konkreta åtgärder för att förbättra förhållandena för det kurdiska folket. Saken har två aspekter: dels vad som kan göras internationellt för att stödja kurdernas kamp för erkännande som etniskt självständig grupp med eget språk, egen kultur och deras rätt att leva därefter i de länder, som Kurdistan är uppdelat på. I detta ingår att protestera mot de grova brott mot mänskligt rättigheter, som dessa stater begår mot det kurdiska folket; dels att vi här i Sverige måste göra klart för oss den speciella situation som kurdiska flyktingar och invandrare befinner sig i och som inte kan jämföras med andra invandrargrupper utan måste bli föremål för speciella insatser.

När det gäller den första frågan bör Sverige ta initiativ till att ta upp den kurdiska frågan i alla internationella sammanhang där det är möjligt. Det har sagts vid tidigare tillfällen att det inte är meningsfullt att t. ex. ta upp frågan i FN, ja att det t. o. m. skulle kunna skada kurdernas sak. Själva är de inte av den uppfattningen; trots den stora splittring i olika grupper, parti-bildningar osv., som ju är välkänd, är detta en sak som de alla är överens om. Och det är framför allt en aktion i FN:s kommission för mänskliga rättigheter, som alla kurdiska grupperingar önskar skall komma till stånd.

Ett andra initiativ på det internationella planet, där Sverige är närmare berört, är Turkiets behandling av den stora kurdiska befolkningen i det landet. Där har Sverige, som medlem av Europarådet, möjligheter att ta upp kurdernas situation i samband med diskussion om Turkiets representation i den församlingen. Vpk tar upp Turkietfrågan i en särskild motion men vill i detta sammanhang särskilt föra fram den kurdiska befolkningens utsatta läge i Turkiet.

Stora delar av det kurdiska folket befinner sig på flykt eller lever som flyktingar i olika delar av sitt eget land. Det finns såväl rena flyktingläger i Iran, t. ex. för kurder från Irak, som lägerliknande förhållanden efter tvångsflyttningar inom det senare landet. Sverige borde kunna göra en humanitär insats i dessa fall. Speciellt i lägren i Iran finns många människor som helt enkelt är statslösa, de erkänns inte som medborgare varken i Irak eller Iran, eftersom de i årtal skyfflats och drivits fram och tillbaka över gränsen mellan dessa båda länder.

Kurderna har inga inflytelserika vänner eller beskyddare på det interna-

tionella planet. Till skillnad från många andra folk och stater erkänns inte deras existens och rättigheter av någon av de två stormakterna. Varken USA eller Sovjet är intresserade av att den kurdiska frågan och det kurdiska folkets kamp skall komma upp och störa deras intressen i Västasien. USA vill inte ha några separatiströrelser i Turkiet, en viktig NATO-allierad i området. Inte heller Sovjet vill se några förändringar inom de stater som berörs, vare sig det gäller Turkiet eller andra. Därför har kurdernas värdjan- de om stöd och hjälp inte fått något gehör hos någondera stormakten. Detta faktum borde underlätta för alla svenska politiska partier och också för den svenska regeringen att ta sig an kurdernas sak.

När det gäller den andra frågan, den stora och växande gruppen av kurdiska invandrare och flyktingar i Sverige, kan vi inte skylla på andra, krypta bakom diplomatiska förvecklingar eller ta till andra ursäkter. I det fallet är vi fortfarande suveräna och bör själva bära hela ansvaret för vad som blir gjort eller inte gjort. Det behövs ökad information till svenska folket om kurdernas speciella situation. Det behövs särskilda åtgärder inom språkets och kulturens område. Och det behövs först och främst — i det hårdnande klimatet med ökande avvísningar, förpassningar och annat — bättre instruktioner, upplysningar och utbildning för alla som arbetar med att ta emot flyktingar och invandrare om den kurdiska befolkningsgruppens speciella förhållanden. När det talas om flyktingströmmen från Mellersta Östern till Trelleborg, Arlanda och andra ställen och det nämns om turkar, iranier, libaneser osv. är det i många fall kurder det handlar om. Men officiellt finns det ingen kurdisk nation, inga kurdiska pass: inga kurdiska institutioner över huvud taget på det internationella planet. Om man betraktar en kurd som turk, iranier osv. finns det således risk för grova felbedömningar när deras fall behandlas. Om man dessutom på svenskt officiellt håll anser att kurder är fullvärdiga medborgare i t. ex. Turkiet, vilket har hänt, är risken för övergrepp än större.

Det måste bli en förbättring och en ökad uppmärksamhet på den kurdiska befolkningsgruppens svårigheter som invandrare och flyktingar i Sverige. Det faktum att de inte har något officiellt hemland ställer också särskilda krav på språkundervisningen, både på primärstadiet och när det gäller lärarutbildning. Vpk:s tidigare framförda krav på ett kulturcentrum i Stockholm i likhet med vad som finns i Paris bör aktualiseras.

Det har nämnts ovan att kurderna har få vänner. Men det är glädjande att kunskaperna och intresset för deras sak ökar i Sverige och att allt fler enskilda, kommuner, offentliga organ m. fl. tar upp deras situation, försöker lära sig mera och hjälpa bättre. Ett sådant initiativ togs av Karlskoga kommun i oktober förra året genom att en kurdisk kulturvecka organiserades. Där togs alla aspekter på kurdernas situation upp och utställningar, dans, musik, matkultur osv. presenterades för kommuninnevanorna. En paneldiskussion med deltagare från alla riksdagspartier anordnades också och samtliga betygade sin vilja att lära sig mera och göra mera för att hjälpa det kurdiska folket. Vid detta tillfälle höll debattledaren, informationschefen på statens invandrarverk, Lars-Gunnar Eriksson, en inledning där avsnittet om kurderna var mycket informativt. Vpk har tidigare försökt att i motioner, debatter och andra sammanhang teckna en bakgrund till kurdernas

situation. Det nämnda avsnittet torde vara det mest aktuella och officiella som framförts i frågan, varför det återges här i sin helhet:

Mot. 1985/86
U522

Låt mig då mot denna allmänna bakgrund säga några ord om kurderna och kurdernas situation.

Det finns någonstans mellan 14 och 20 miljoner kurder i världen. Det kurdiska folket bor huvudsakligen i Turkiet, Iran, Irak och Syrien. En mindre grupp lever i Sovjetunionen. När man talar om Kurdistan avser man emellertid vanligen de av kurderna bebodda områdena i Turkiet, Iran, Irak och Syrien. Kurderna har i århundraden blivit förtryckta och tvingats föra en daglig kamp för sin överlevnad och sin kultur. Allt fler kommer till Europa som flyktingar och ett växande antal har fått en fristad också i Sverige.

Turkiet

Ingen vet exakt hur många kurder det finns i dag och ingen kan säga hur många av dessa som flytt. Men så mycket vet man att Turkiet är det land där de flesta kurder bor. Uppskattningsvis rör det sig om 10—12 miljoner människor.

Turkiets officiella inställning är att det över huvud taget inte finns några kurder. Däremot finns det gott om bergsturkar. Dessa beskrivs ofta som nära nog obildbara rövare och banditer, och turister varnas för att besöka deras ogästvänliga trakter. Genom den turkiska historien löper alltsedan nationalstatens bildande en röd tråd av ohämmat förtryck av det kurdiska folket, kombinerat med ett envist förnekande av själva dess existens.

Alla kurdiska politiska organisationer är givetvis förbjudna, de turkiska fångelserna är fyllda av kurdiska motståndskämpar och den kurdiska delen av Turkiet är landets mest eftersatta och medvetet underutvecklade område. Vid ett flertal tillfällen har den turkiska armén också korsat gränsen till Iran resp. Irak och där öppet utfört massakrer på dessa länders kurdiska befolkningsgrupper i sin jakt på turkiska "kriminella och terrorister", dvs. kurdiska nationalisterna och flyktingar.

Resultatet har blivit ett växande antal kurdiska flyktingar från Turkiet till olika länder i Västeuropa och Mellanöstern.

Iran

Den näst största kurdiska folkgruppen finns i Iran. Landets ca fem miljoner kurder var redan på shahens tid förföljda och förtryckta. Därför var kurderna en av de många grupper som aktivt bidrog till att störta shahen och därmed hjälpte Khomeini till makten. De andra grupper, som likt kurderna senare kommit att vända sig mot Khomeinis förtryckarpolitik, har alla en efter en krossats av Irans nye diktator. Mot kurderna förs ett begränsat men regelrätt krig.

Antalet kurdiska flyktingar från Iran växer stadigt. De har två flyktmöjligheter: till irakiska och till turkiska Kurdistan.

Irak

Efter en mängd komplicerade turer under sextioalet och sjuttioalets början har kurderna i Irak uppnått en viss formell autonomi.

Verkligheten är emellertid en helt annan och kurderna är under Saddam Husseins auktoritära regim fortfarande en förföljd folkgrupp. Det är också i Irak som den mest aktiva gerilla-kampen förs. Eftersom Iran stödjer den kurdiska gerillan i Irak svarar Irak givetvis med att ge sitt stöd till de kurdiska rebellerna i Iran.

Syrien

Det är inte bara Iran som får ta emot de kurder som flyr från Irak. Ett växande antal återfinns i den kurdiska delen av Syrien. Syrien fungerar som transitland för de oftast intellektuella och politiskt aktiva flyktingar, som därifrån söker sig till Västeuropa.

Situationen för kurderna i Syrien är mindre känd och även om Syrien inte på något sätt har erkänt kurdernas krav på självbestämmande, är kurderna i Syrien otvivelaktigt de "minst förföljda" i det egentliga Kurdistan.

Detta beror förmodligen en del på att den syriska delen av Kurdistan är den geografiskt minsta med en total kurdisk befolkning på omkring 800 000. Det beror också på att man i Syrien inte bedriver samma negativa utbildnings- och kulturpolitik som i de andra länderna — det vill säga att kurderna i Syrien har betydligt större möjligheter att bevara sin kulturella egenart.

Syrien tar emot kurdiska flyktingar från ärkefienden Irak medan där- emot flyktingar från det allierade Iran inte på några villkor släpps in.

Ett resultat av den syriska politiken är att antalet flyktingar från syriska Kurdistan är ganska litet, kanske några hundra i hela Europa.

Frankrike och Sverige

Frankrike och Sverige har under de senaste åren blivit de huvudsakliga slutmålen för kurdernas flykt. Detta har flera förklaringar. Dels beror det på en flyktingpolitik som mer än i många andra länder ger en reell möjlighet till att komma in och kunna leva en någorlunda tryggad tillvaro. Dels beror det på att en viss förståelse och ett visst intresse för kurderna och kurdernas sak har utvecklats i dessa två länder.

I Frankrike har ett kurdiskt institut öppnats med statligt stöd och Paris kommer nu allt mer att bli centrum för de kurdiska intellektuella. Sverige å sin sida tillåter dels en öppen politisk verksamhet, och är dels det enda land där ett riksdagsparti (vpk) tagit sig an kurdernas sak.

Från fyra olika länder

Den kurdiska minoritetsgruppen skiljer sig i ett antal principiella avseenden markant från de flesta andra minoritetsgrupper i Sverige.

Kurderna kommer nämligen från fyra olika länder — Irak, Iran, Syrien och Turkiet. På samma gång som det finns en sammanhängande kurdisk identitet, en gemensam etnicitet och en gemensam kulturell bakgrund finns det också skillnader mellan de kurdiska grupperna av både språklig, social och politisk natur. Samtidigt är strävan efter sammanhållning, efter en gemensam kurdisk identitet, mycket stark.

Gruppens i flera avseenden disparata sammansättning gör emellertid att insatser för gruppen, oavsett inom vilket område, ofta måste planeras parallellt på olika nivåer.

För närvarande uppskattas antalet kurder i Sverige till mellan 7 000 och 8 000. Ingen vet precis eftersom det inte förekommer någon registrering av etniska minoriteter. Den största enskilda gruppen utgörs av kurder från Turkiet. Kurderna från Turkiet består både av tidigare arbetskraftsinvandrare, politiska flyktingar och personer, som kommit till Sverige på s. k. anknytning. Till följd av detta innehåller denna grupp en större del personer med lägre utbildning och även en större del analfabeter än de övriga grupperna. Med analfabet avses här både personer i ordets egentliga bemärkelse och sådana som har svårigheter att läsa just det kurdiska språket.

Den näst största gruppen, och den som under de senaste åren växt snabbast, utgörs av kurder från Irak, oftast unga män med relativt god utbildning. Den tredje gruppen i storleksordning är kurder från Iran, vilkas sammansättning mycket liknar den irakiska gruppen. Den fjärde gruppen, kurder från Syrien, är relativt liten. Också den har hög andel av personer med relativt god utbildning.

Många av de kurdiska flyktingar som kommer till Sverige har under en längre tid levt under omänskliga förhållanden i Kurdistan. Männen har kanske blivit fängslade och torterade eller tvingats gå under jorden. Deras familjer har utsatts för nattliga razzior av polis och militär, då de trakasserats och misshandlats. Flykten till Sverige är ofta dramatisk och farofylld.

Också flyktningbarnen har problem. Förutom rädslan för allt det nya de möter i Sverige har de kanske skräckfyllda minnen från förföljelsen i Kurdistan och flykten till Sverige. Om fadern har torterats påverkar hans fysiska och psykiska besvär hela familjen. Barnen reagerar ofta med att bli aggressiva, matvägra, ha mardrömmar, bli sängvätare m. m. De normala kriserna förstärks, t. ex. trotsåldern.

Det kurdiska språket

Låt mig avslutningsvis säga några ord om det kurdiska språket, vilket på många olika sätt genomsyrar kurdernas i Sverige situation:

Kurdiskan tillhör den indoeuropeiska språkfamiljen och är ett av språken i den iranska språkgruppen. Det närmast besläktade språket är farsiska, persiskan. Ingen likhet finns med turkiskan eller arabiskan, vilka är altaiska resp. semitiska språk. Lingvister debatterar huruvida kurdiskan härstammar direkt från den gamla mediskan eller från en annan grupp av de iranska språken.

Meningarna bland lingvister om de kurdiska dialekternas klassificering är delade. Den kanske vanligaste indelningen är att utgå från två huvuddia-

lekter, nord-kurmandji och syd-kurmandji. Nord-kurmandji talas av kurderna i turkiska och syriska Kurdistan, i de norra delarna av irakiska och iranska Kurdistan samt i Sovjetunionen. Syd-kurmandji talas av flertalet kurder i irakiska och iranska Kurdistan.

Frågar man en kurd som talar syd-kurmandji vilken dialekt han talar svarar han antagligen sorani, vilket är den populära benämningen men som egentligen är ett områdesnamn. I dagligt tal betecknas nord-kurmandji oftast bara kurmandji. Informationen när det gäller övriga dialekter och grupper av sådana är ofta förvirrande och motsägelsefull.

Kurdistan har i dag inget gemensamt alfabet. I de fem länder där kurderna traditionellt är bosatta används inte mindre än tre olika alfabet. I Turkiet och Syrien skrivs kurdiskan med latinska skrivtecken. I Irak och Iran används det arabiska alfabetet medan man i Sovjetunionen skriver med kyrilliska tecken.

I diskussionen kring det kurdiska språket och de kurdiska dialekterna är det av grundläggande betydelse att man tar som utgångspunkt det kurdiska språket och den kurdiska befolkningsgruppens situation i hemländerna. För att kort rekapitulera: I Turkiet är kurdiska helt förbjudet. I Iran och Syrien erkänns inte kurdiska som ett språk, och det används inte i undervisningen osv. Endast i Irak förekommer kurdiska i utbildningssammanhang och som ett skrivet språk i någon nämnvärd omfattning.

Kurdiskan som exilspråk

Sammantaget innebär detta för den kurdiska minoriteten i Sverige (och för kurder i exil över huvud taget):

1. Det kurdiska språket och i synnerhet det kurdiska skriftspråket är centralt för utvecklingen och bevarandet av den kurdiska identiteten.
2. Även om de flesta kurder i exil kan tillgodogöra sig information på resp. centralregerings språk (dvs. turkiska, persiska eller arabiska) är det ett starkt motstånd mot att också i exilen tvingas att använda förtryckarnas språk/förhindras att använda sitt eget.
3. Den historiskt-politiska situationen innebär att kurdiskan som språk och i synnerhet som skriftspråk i flera avseenden är outvecklat och ofta uppblandat med centralregeringens språk. Det finns därför en stark strävan bland kurderna att i exilen vidareutveckla, enhetliggöra och kodifiera det kurdiska språket.
4. Situationen har också gett upphov till olika tendenser när det gäller språkets fortsatta utveckling, t. ex. finns det en skiljelinje mellan dem som vill bibehålla resp. huvuddialekts användning av olika alfabet (det latinska resp. det arabiska) i skriftspråket och dem, som strävar efter att båda dialekterna skall skrivas med det latinska alfabetet.

Resultatet av alla dessa faktorer är att för kurderna i exil (och för den delen också för kurderna i hemländerna) är det svårt att avgränsa och prioritera frågan om t. ex. samhällsinformation i Sverige på kurdiska från det i och för sig legitima behovet och strävan till att vidareutveckla, förstärka och bibehålla den kurdiska identiteten, vilket innebär att varje trycksak, varje informationsinsats på det egna språket får ett politiskt egenvärde. Det är

viktigt att svenska myndigheter och organisationer inser detta när man gör sina avväganden och prioriteringar när det gäller samhällsinformation och andra insatser på kurdiska.

Mot. 1985/86
U522

Så långt Lars-Gunnar Eriksson, statens invandrarverk. Hans framställning bör kunna ge en bra bakgrund och ett gott utgångsläge för dem som vill solidarisera sig med det kurdiska folket, inte bara i ord utan i konkret handling.

Hemställan

Mot bakgrund av det anförda yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till att ta upp den kurdiska frågan i FN:s kommission för mänskliga rättigheter,
2. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till att den turkiska regeringens behandling av den kurdiska befolkningen i Turkiet tas upp i Europarådet,
3. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder så att humanitär hjälp från Sverige kan lämnas till kurdiska flyktingar i de läger som omtalas i motionen,
4. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder så att den kurdiska befolkningsgruppens särskilda situation i Sveirge uppmärksammas bättre än vad som hittills skett,
5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till upprättande av ett kurdiskt kulturcentrum i Sverige.

Stockholm den 27 januari 1986

Lars Werner (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Jörn Svensson (vpk)

Oswald Söderqvist (vpk)

Nils Berndtson (vpk)

Inga Lantz (vpk)

